

Názov: Interakčný štýl učiteľov druhého stupňa ZŠ – porovnanie pohľadu žiakov a učiteľov

Riešiteľ: Amos Gregor, Inštitút BMV v Bratislave (pseudonymy)

Úvod

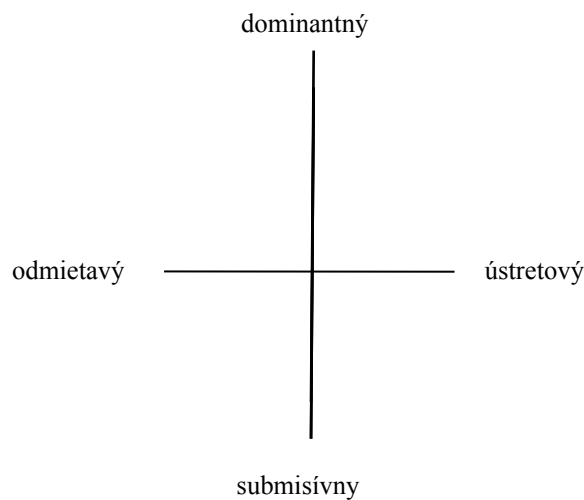
Interakčný štýl je jedným z kľúčových vlastností, ktoré charakterizujú učiteľa. Je významným činiteľom, ktorý spoluvytvára klímu v triede a ktorý sprostredkovanou ovplyvňuje aj učebný výkon žiakov. Je tiež faktorom, ktorý má vplyv na vzťah žiakov k svojmu učiteľovi – či už je kladný alebo negatívny. Napriek významnosti tejto charakteristiky učiteľa sa u nás uskutočnilo len málo výskumov, ktoré by skúmali túto vlastnosť učiteľa. Preto sme považovali za dôležité prispieť k bližšiemu poznaniu tejto problematiky. Máme k tomu aj osobný motív: problematika interakčného štýlu nadväzuje na tému komunikácie žiakov v triede, ktorej sme sa venovali v predchádzajúcom výskume. Náš záujem o túto problematiku bol motivovaný aj zaujímavým teoretickým modelom interakčného správania Wubbelsa a kol., ktorý využívame.

Prehľad problematiky

Interakčný štýl je súhrnný pojem, ktorý charakterizuje spôsob interakcie učiteľa so žiakmi. Pojem „štýl“ znamená charakteristiku človeka, ktorá je relatívne stála, fixná, ktorá nepodlieha momentálnym výkyvom. Interakčný štýl je takou stabilnou charakteristikou. Je veľmi dobrým ukazovateľom vlastnosti učiteľa.

Koncepcia interakčného štýlu učiteľa má svoje korene v teórii Timothyho Learyho, ktorý vytvoril vplyvný model interpersonálneho správania. Leary bol klinický psychológ. Jeho teóriu tvorivo preniesli do oblasti vyučovania holandskí pedagógovia Wubbels, Brekelmansová, Créton, Hooymeyers a ďalší z univerzity v Utrechte, ktorí s týmto modelom začali pracovať na konci 70. rokov minulého storočia (Wubbels - Créton - Hooymeyers, 1987, Wubbels - Levy, 1991, Wubbels - Levy, 1993, Brekelmans - Wubbels - Levy, 1993, den Brok, 2001).

V modeli výskumníkov z Utrechtu sa interakčné správanie učiteľa dá znázorniť na dvoch osiach. Na vertikálnej osi tvoria krajné polohy vlastností **dominantný** a **submisívny**. Táto os vyjadruje, do akej miery v interakcii učiteľ determinuje správanie žiakov v triede - do akej miery si udržuje moc v triede alebo sa jej vzdáva. Na horizontálnej osi sú krajnými bodmi vlastností **ústretový** a **odmietavý**. Táto os vyjadruje, do akej miery v interakcii učiteľ vychádza v ústrety žiakom, chápe ich, pomáha im, keď majú problémy, alebo, naopak, je voči nim neprístupný, uzavretý.

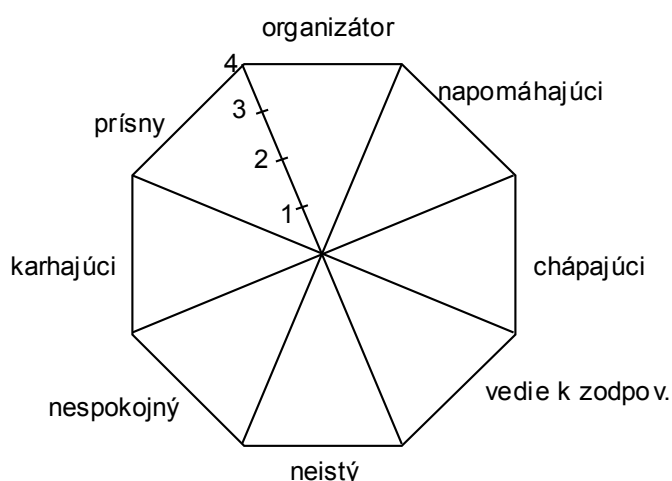

Graf 1. Model učiteľovho interakčného správania podľa Wubbelsa, Crétona a Hooymeyersa (1987)

Podobne ako v Learyho modeli i tu je možné správanie učiteľa opísať pomocou dvoch osí a vytvoriť kruhový model, ktorý vyjadruje vlastnosti učiteľa podrobnejšie. Týchto vlastností je spolu osem. Nazývajú sa **sektory** správania. Sú to:

Sektor	Príklad interakčného správania
1. Organizátor vyučovania	<i>Žiakov hodne naučí.</i>
2. Napomáha žiakom	<i>Keď niečomu žiaci nerozumejú, pomôže im.</i>
3. Chápajúci	<i>Dokáže pochopiť nedostatky žiakov.</i>
4. Vedie žiakov k zodpovednosti	<i>Dáva žiakom možnosť rozhodovať o veciach triedy.</i>
5. Neistý	<i>Je váhavý.</i>
6. Nespokojný	<i>Čokoľvek žiaci urobia, nikdy sa mu to nepáči.</i>
7. Karhajúci	<i>Máva pichľavé poznámky.</i>
8. Prísny	<i>Vyšaduje od žiakov plné sústredenie.</i>

Hodnoty v jednotlivých sektoroch získané pomocou dotazníka možno nakresliť do osemuholníka:

Graf 2 Osem sektorov modelu učiteľovho interakčného správania

Poradie sektorov v osemuholníku nie je náhodné. Správanie v susediacich sektoroch je príbuznejšie než správanie vo vzdialenejších sektoroch. Ak napríklad učiteľ je voči žiakom priateľský (sektor *Napomáhajúci*), je pravdepodobné, že do istej miery aj dokáže žiakov vypočuť (sektor *Chápajúci*), ak je dokáže žiakov vypočuť, je pravdepodobné, že umožňuje žiakom navrhovať rôzne rozhodnutia (sektor *Vedie k zodpovednosti*) atď. Najmenší vzťah majú k sebe opozitné sektory. Učiteľ, ktorý je váhavý (sektor *Neistý*), pravdepodobne nevie dobre organizovať vyučovanie (sektor *Organizátor*).

Tento osemuholník je potrebné vnímať nielen ako zoskupenie ôsmich sektorov, ale aj ako dve osi, na ktorých sú tieto sektory postavené. O učiteľovi, ktorý má silnú vlastnosť *Napomáhajúci*, môžeme s istou pravdepodobnosťou povedať, že je **dominantný** (pretože tento sektor je situovaný blízko polohy dominantný) a zároveň čiastočne **ústretový** (pretože tento sektor je situovaný blízko polohy ústretový). Naopak, o učiteľovi, ktorý má silnú vlastnosť *Nespokojný*, môžeme s istou pravdepodobnosťou povedať, že je **submisívny** a zároveň **odmietavý**.

N Slovensku a v Čechách sa uskutočnilo len málo výskumov, ktoré skúmali interakčný štýl učiteľa. Gavora, Mareš a den Brok (2003) adaptovali pôvodný Wubbellov dotazník a zistili jeho fungovanie u učiteľov gymnázií. V Čechách podobný výskum uskutočnil J. Lukas (2005) a Franclová so Zvolánkovou (2007) u učiteľov a žiakov ZŠ.

Výskumné otázky

V tomto výskume sa chceme sústrediť na výskumné otázky, ktoré majú vzťah k interakčnému štýlu učiteľov druhého stupňa ZŠ. Predovšetkým chceme skúmať, do akej miery je sebahodnotenie internačného štýlu učiteľa odlišné od jeho hodnotenia žiakmi. Je tento rozdiel značný, alebo zanedbateľný? Ako možno vysvetliť tento rozdiel. Je sebahodnotenie internačného štýlu učiteľa odlišné od jeho hodnotenia žiakmi najmä v osi dominantný-ústretový alebo skôr v osi submisívny-odmietavý. Existujú rozdiely v hodnotení učiteľov medzi žiačkami a žiakmi? Existujú rozdiely medzi sebahodnotením interakčného štýlu mužov-učiteľov a učiteľiek?

Hypotézy výskumu

H1 V sebahodnotení interakčného štýlu sa učelia hodnotia štatisticky významne priaznivejšie, ako ich hodnotia žiaci.

H2 Sebahodnotenie interakčného štýlu učiteľa je štatisticky významne priaznivejšie od jeho hodnotenia žiakmi v osi dominantný--ústretoiv ako v osi submisivny-odmietavý.

H3 Žiačky sú v hodnotení interakčného štýlu učiteľa liberálnejšie ako žiaci-chlapci, t.j. rozdiel medzi ich hodnotením a vlastným hodnotením interakčného štýlu učiteľa je menší, ako je to v prípade žiakov-chlapcov.

H4 Muži-učitelia sú pri sebahodnotení interakčného štýlu prísnejší (sektory dominancie) ako učiteľky.

Výskumný súbor

Výskumný súbor budú tvoriť učitelia druhého stupňa základných škôl v lokalitách dvoch veľkostí: mestá a malé obce. Predpokladáme, že budeme skúmať spolu 45 učiteľov a ich žiakov. Výber charakterizujeme ako dostupný.

Výskumné metódy

Na zisťovanie interakčného štýlu učiteľa bolo zostavených niekoľko dotazníkov, ktoré obsahovali hodnotenie tohto štýlu v každom z uvedených ôsmich sektorov. Hodnotila frekvencia výskytu danej vlastnosti učiteľa obyčajne na škále od „nikdy“ po „vždy“. V našom výskume použijeme dotazník pripravený Gavorom, Marešom a den Brokom, (2003), ktorý podľa potreby upravíme pre mladších žiakov.

Organizácia výskumu

Uvedený dotazník budú vyplňovať žiaci a učitelia. Žiaci vyplnia dotazník v triede, pričom hodnotený učiteľ nebude prítomný. Učitelia vyplnia dotazníky v kabinete alebo inej vhodnej miestnosti. Vyplnenie dotazníka trvá cca 20 min. Dotazníky administrujeme v druhej polovici školského roka, kedy už žiaci učiteľa dobre poznajú. Administráciu uskutoční autor tohto projektu a jeden ďalší odborný pracovník.

Spracovanie dát

Dáta budú spracované v Exceli a potom v štatistickom softvéri Statistika. Výstupy budú v grafoch a tabuľkách, ktoré budú mať vzťah k uvedeným hypotézam.

Financovanie výskumu

Výskum bude financovaný z inštitucionálneho grantu Inštitútu BMY. Okrem peňazí na rozmnoženie dotazníkov financie budú zahrňovať cesty do jednotlivých lokalít, odmeny pre kodérov a za konzultácie so štatistikom. Celkové náklady odhadujeme na Eur 990.

Literatúra

- BREKELMANS, M.- WUBBELS, TH. - LEVY, J. 1993. *Change during the teaching career: interpersonal teacher behaviour*. Paper presented at the 5th Conference of the European Association for Research on Learning and Instruction, Aix-en-Provence.
- DEN BROK, P. 2001. *Teaching and student outcomes. A study of teacher's thoughts and action from an interpersonal and a learning activities perspective*. Utrecht : W.C.C. 266 s. ISBN 903932763-7.
- DEN BROK, P. - BREKELMANS, M. 2001. Záruka vnútornej kvality vo vzdelávaní: nástroje na hodnotenie medziľudských učebných schopností. *Kvalita - inovácia - prosperita*, roč. 5, č. 2, s. 22-32.
- FRANCLOVÁ, M. – ZVOLÁNKOVÁ, J. 2007. *Dotazník interakčného štýlu učiteľa*. Referát na konferencii ČAPV, 2007.
- GAVORA, P., MAREŠ, J., den BROK, P. 2003. Adaptácia Dotazníku interakčného štýlu učiteľa. *Pedagogická revue*, 55, 2, 156- 145.
- LEARY, T. 1957. *An interpersonal diagnosis of personality*. New York : Ronald Press.
- LUKAS, J. Zkušenosti se zjišťováním interakčních stylů učitelů na 2. st. ZŠ. In: Mareš, J. – Svatoš, T. (eds.): *Novinky v pedagogické a školní psychologii 2005*. Praha, Asociace školní psychologie ČR a SR, 2005 CD ROM.
- MAREŠ, J., GAVORA, P. 2004. Interpersonální styl učitelů: teorie, diagnostika a výsledky výzkumů. *Pedagogika*, 54, 2, 101-128.
- WUBBELS, TH. - CRÉTON, H. - HOOYMAYERS, H. P. 1987. A school-based teacher induction programme. *European Journal of Teacher Education*, roč. 10, č. 1, s. 81-94.
- WUBBELS, TH. - LEVY, J. 1991. A comparison of interpersonal behaviors of Dutch and American teachers. *International Journal of Intercultural Relations*, 15, 1991, s. 1-18.
- WUBBELS, TH. - LEVY, J. 1993. *Do you know what you look like?* London : The Falmer Press. 191 s.